

Issues en belangen in beeld

Tussentijds verslag

Huisvesting Arbeidsmigranten
Gemeente Bodegraven- Reeuwijk

BMC Advies
Datum: 14 maart 2020
Auteur: Rob van Hilten
Projectnummer: PO010960
Classificatie: Openbaar

1 Inhoudsopgave

1	Inhoudsopgave	3
2	De foto is gemaakt. Hoe nu verder?	4
3	Verslag van bijeenkomst met Poolse gemeenschap	8
4	Lessen uit het verleden	11
5	Issues & belangen	12
6	De aanpak voor het vervolg	33
7	Opdracht & aanpak	40
8	Gesprekspartners	42

2 De foto is gemaakt. Hoe nu verder?

Dit rapport is **een tussentijds verslag**. U treft hierin de **opbrengst van de individuele gesprekken** aan die ik de afgelopen periode heb gevoerd. Ik sprak met een groot aantal stakeholders met betrekking tot het dossier huisvesting van arbeidsmigranten in Bodegraven-Reeuwijk. Wie ik sprak, leest u in hoofdstuk 8.

Dit rapport is **een foto van de issues en belangen** die er rond deze opgave spelen. Er zijn **nog geen conclusies getrokken, kaders gesteld of oplossingsrichtingen benoemd**. De opbrengst uit de gesprekken tot op heden is heel rijk. De gezochte kaders en oplossingsrichtingen liggen erin besloten.

Doel van dit document is om alle betrokkenen te informeren, zodat iedereen het gesprek op basis van gelijke kennis kan voeren.

2.1 Het vervolg

Alles wat vanaf nu gebeurt in deze opgave is openbaar. We zetten drie stappen:

1. Een **drietel bijeenkomsten** om iedereen in Bodegraven-Reeuwijk de gelegenheid te geven zich te informeren over deze opgave en er eventueel betrokken bij te raken;
2. Een **comité voor de huisvesting van arbeidsmigranten** zal op basis van deze rapportage en de gehouden gesprekken in een paar stappen het advies met kaders en oplossingsrichtingen aan B&W en de Gemeenteraad opleveren;
3. Na oplevering van dat advies organiseer ik nog **één publieksbijeenkomst** om het advies toe te lichten en door te spreken.

Drie bijeenkomsten

Om iedereen de kans te geven betrokken te raken bij deze opgave, organiseer ik de komende periode **drie bijeenkomsten**.

Plaats	Locatie	Datum & tijd
Reeuwijk-brug	Huis van Alles Van Staverenstraat 39 2811 TL Reeuwijk	3 april 2020, 19:30 – 21:00
Driebruggen	Huis van Alles Laageind 1 3465 KG Driebruggen	16 april 2020, 19:30 – 21:00
Bodegraven	Huis van Alles Vromade 1B 2411 LG, Bodegraven	23 april 2020, 19:30 – 21:00

NB: Het is in grote mate afhankelijk van de ontwikkelingen met betrekking tot het corona-virus of deze bijeenkomsten daadwerkelijk door kunnen gaan.

Het doel van deze bijeenkomsten is iedereen in de gelegenheid te stellen:

- zich op de hoogte te stellen van de issues en belangen die er leven en deze eventueel aan te vullen;
- mee te denken over kaders & oplossingsrichtingen;
- actief betrokken te raken bij de vervolgstappen.

Comité voor de huisvesting van arbeidsmigranten

Tijdens deze gesprekken zal ik een '**comité voor de huisvesting van arbeidsmigranten**' samen stellen. Samen met dit comité zal ik het uiteindelijke advies van kaders en oplossingsrichtingen aan het college van B en W en de gemeenteraad realiseren. Het is mijn verwachting dat deze groep drie à vier keer bijeenkomt.

- In de *eerste bijeenkomst* bespreken we de inhoud van de rapportage en verkennen we het spanningsveld tussen de issues en belangen. We bespreken hoe we in de weken erna samenwerken met als doel nog voor de zomer aan B&W en de gemeenteraad het gevraagde advies over Kaders en Oplossingsrichtingen aan te geven. We verdelen mogelijk taken binnen het comité om nadere informatie boven water te krijgen of partijen te spreken;
- In de *tweede bijeenkomst* verkennen we in meer diepte de opgave en schetsen kaders en oplossingsrichtingen op hoofdlijnen. Waar nodig wordt gezocht naar aanvullende informatie en mogelijk worden nog enkele partijen gesproken.
- In de *derde bijeenkomst* geven we vorm aan het eerste volledig eerste concept.
- De *vierde bijeenkomst* wordt alleen georganiseerd als dit voor het proces nodig is. Dit bijeenkomst zal dan tot doel hebben om de punt op de i te zetten.

Iedereen kan zich als deelnemer van het comité bij mij opgeven. Vanzelfsprekend zorg ik ervoor dat alle stakeholders vertegenwoordigd zijn en dat er een goede balans is tussen de stakeholders. Ook zal deze groep niet te groot zijn.

Publieksbijeenkomst

Na oplevering van het advies organiseer ik nog een bijeenkomst waarin alle betrokkenen, stakeholders en inwoners van Bodegraven-Reeuwijk met elkaar in gesprek kunnen gaan over het advies.

2.2 Tussentijdse conclusie

Op basis van de gesprekken valt te constateren dat:

- er een breed draagvlak is om de huisvesting van arbeidsmigranten serieus op te pakken;
- alle stakeholders (burgers, bedrijven, politiek, bestuur en de migranten zelf) bereid zijn om hierin met elkaar samen te werken;
- alle ingrediënten voor een succesvolle aanpak in dit document besloten liggen;
- het participatieproces de ruimte moet (en kan) krijgen.

Opdracht is om in **samenwerking met alle stakeholders** de kaders en oplossingsrichtingen te bepalen en **dit nu niet zelf te gaan doen**.

2.3 Over de totstandkoming van dit rapport

Afgelopen zomer ben ik door de gemeente Bodegraven-Reeuwijk benaderd met de vraag of ik ondersteuning kan bieden bij het maken van een nieuwe start in het vastgelopen dossier met betrekking tot de huisvesting van arbeidsmigranten. Na enkele gesprekken zijn we tot overeenstemming gekomen over de opdracht en aanpak. De opdracht en aanpak zoals ik die met B en W ben overeengekomen is terug te vinden in hoofdstuk 7 van dit document.

Met de oplevering van dit document rond ik stap 2 uit de opdracht af. Ik heb ruim 30 gesprekken gevoerd met een breed scala aan stakeholders in en om de gemeente. Een overzicht van wie ik gesproken heb tref je in hoofdstuk 8 aan.

De structuur van alle gesprekken is steeds hetzelfde geweest:

- Korte voorstellingsronde en toelichting op mijn opdracht & de structuur van het gesprek
- Vraag 1: wat over het verleden moet er nog gezegd worden om met de toekomst verder te kunnen gaan?
- Vraag 2: wat zijn de issues en belangen die er spelen?
- Vraag 3: hoe nu verder?
- Afronding & sluiting

In al deze gesprekken werden diverse onderwerpen besproken. Sommige onderwerpen werden meer uitgediept dan andere. Van elk gesprek is een gespreksverslag gemaakt. De verslagen zijn geen notulen en bieden ook niet het overzicht van alle kennis, informatie en standpunten over dit dossier van mijn gesprekspartners. Deze verslagen bieden 'slechts' het overzicht van wat we bespraken. De verslagen heb ik gebruikt om met mijn gesprekspartners vast te stellen of ik in mijn begrip van het gesprek volledig ben geweest en geen punten heb aangenomen, juist ben vergeten of onvolledig heb beschreven. Alle gesprekspartners hebben via de mail het gespreksverslag ter controle ontvangen en zijn in de gelegenheid gesteld om feedback te geven. Alle feedback die mijn gesprekspartners hebben gegeven, heb ik overgenomen. De opbrengsten van alle gesprekken zijn in dit rapport geanonimiseerd overgenomen.

Om te borgen dat ik dicht bij de opbrengst van de gesprekken blijf, heb ik veelal direct uit deze verslagen geciteerd. Elke bullet in dit rapport is een nieuw citaat.

Soms heb ik de inhoud herschreven om de leesbaarheid te vergroten. Dubbelingen heb ik zo veel mogelijk weggehaald. Als veel partijen hetzelfde inzicht hebben, heb ik dat vermeld. Als juist heel weinig partijen een bepaald geluid afgeven, heb ik dat ook vermeld.

Ik heb niet aan factchecking gedaan.

Ik heb ook niet getracht deze opbrengst de duiden, conclusies te trekken, kaders te stellen of aanbevelingen te geven.

Dit document verstuur ik in één keer aan alle partijen die ik gesproken heb. Tevens publiceer ik het online op mijn LinkedIn-profiel (www.linkedin.com/in/robvanhiltten).

Voor nu dank ik iedereen hartelijk die betrokken is geweest voor hun openheid en betrokkenheid. Ik zie uit naar het vervolg.

Mocht u naar aanleiding van dit document contact met mij willen hebben, dan kan dat via telefoonnummer: 06 - 83 25 01 96 en e-mailadres: rob.van.hilten@bmc.nl
Natuurlijk kunt u ook mijn collega Sabina van Zetten benaderen, via 06 - 14 96 19 15 of sabina.van.zetten@bmc.nl

Amersfoort, 14 maart 2020

Rob van Hilten
Senior advieur, BMC Advies.

3 Verslag van bijeenkomst met Poolse gemeenschap

Op 7 februari 2020 heeft er een bijeenkomst plaatsgevonden voor de Poolse gemeenschap woonachtig in Bodegraven over hoe zij hun huisvesting en het leefklimaat in Bodegraven-Reeuwijk ervaren.

Om het unieke geluid van de Poolse gemeenschap recht te doen, volgt hieronder het volledige verslag van die bijeenkomst. Het gesprek werd in het Pools gehouden. Er was een tolk Pools-Nederlands aanwezig.

Via diverse contacten die ik direct en indirect in de Poolse gemeenschap heb weten te realiseren, heb ik een oproep naar de Poolse gemeenschap verzonden om naar deze bijeenkomst te komen. Uiteindelijk hebben 13 mensen hier gehoor aan gegeven. We hebben deze mensen niet gevraagd naar hun naam, hun woonadres of via welk uitzendbureau zij worden ingezet. Vier van de aanwezigen zijn langer dan vijf jaar in Nederland. Zes mensen zijn tussen de één jaar en vijf jaar in Nederland en drie mensen zijn korter dan één jaar in Nederland.

Het gesprek verliep als volgt:

- De verwachtingen van de deelnemers zijn hooggespannen. Het is de eerste keer dat een dergelijke bijeenkomst wordt georganiseerd en zij hopen dat hiermee de kwaliteit van hun huisvesting/leven in Bodegraven sterk zal verbeteren.
- Het uitzendbureau houdt zich niet aan de regels.
 - Arbeidscontracten zijn in het Nederlands opgesteld.
 - Je bent verplicht verzekerd via het uitzendbureau.
 - In de praktijk dekt die verzekering niets; geen huisartsbezoek, geen fysio.
 - Huur wordt automatisch op het loon ingehouden.
 - Er worden allerlei zaken op je loon ingehouden: borg voor het huis, fiets, verzekeringspasje, schoenen, woon-werkverkeer.
 - De eerste twee weken krijg je sowieso geen salaris uitgekeerd:
 - Het uitzendbureau moet 'zeker' weten dat je uren kunt maken.
 - Er is vaak geen inzicht in de opbouw salarisstroken (deze zijn in het Nederlands en/of worden niet altijd verstrekt).
- Sommigen moeten verplicht overwerken zonder hiervoor betaald te krijgen:
 - Mensen thuis ophalen en weer thuisbrengen met een busje.
 - Als je dit werk niet wilt doen, wordt je minder/niet ingeroosterd.
 - Benzinekosten van busjes van het uitzendbureau moeten worden voorgeschoten (waardoor je door het lage salaris én de vele inhoudingen bijna geen geld meer overhoudt), terwijl er wel € 150 per maand op je salaris wordt ingehouden voor woon-werkverkeer.
- Als je minder werk hebt, kun je zo een schuld bij het uitzendbureau opbouwen.
 - Ze houden dan direct bij een volgend salaris éérst deze achterstand in.
- Uitzendbureaus zijn niet bereid om mensen een fase-B-contract te geven.
- Na 6 maanden moet je vertrekken en mag je een paar maanden later terugkomen.

- Je kunt niet rekenen op je werkgever:
 - Eén van de aanwezigen vertelt hoe ze is aangevallen en medische hulp nodig had. Het uitzendbureau waarvoor zij werkt heeft haar niet willen helpen.
 - Er is geen steun bij lastige situaties.
 - Het uitzendbureau meldt je bij ziekte niet ziek bij het UWV.
 - Bij ziekte wordt je niet doorbetaald, terwijl je het inkomen hard nodig hebt.
 - Om toch voor een Ziektewet-uitkering in aanmerking te komen, moest er uiteindelijk beroep worden gedaan op iemand anders in Bodegraven.
- Je leeft in onzekerheid, want je kunt iedere dag te horen krijgen dat je kunt vertrekken.
- De huisvesting is heel slecht.
 - Uitzendbureaus verdienen heel veel aan het verhuur van de woningen.
 - Soms wonen er 5 mensen op een kamer.
 - Het ziet er niet uit.
 - Prijzen zijn hoog ten opzichte van de kwaliteit: € 95 euro per kamer per week.
 - Je betaalt altijd hetzelfde, terwijl de kwaliteit van de kamers waarin je verblijft heel sterk kan wisselen.
- Verhuurders aanspreken (bijv. i.v.m. kakkerlakken) heeft geen effect. Er gebeurt niets.
- Uitzenders kunnen arbeidsmigranten naar believen laten verhuizen.
 - Mensen worden tegen hun zin verplaatst naar andere huisvesting, omdat hun contract niet verlengd wordt.
 - Dit is een groot probleem bij de integratie.
- Mensen zijn bang om thuis te zijn.
 - Er is een slecht sleutelbeleid, waardoor allerlei mensen zich ongewenst toegang tot de woning kunnen verschaffen.
- Arbeidsinspectie komt nooit op het werk langs.
- Politie wil zich niet bemoeien met de Polen.
- Controles van de gemeenten leveren niks op, omdat uitzendbureaus/huisvesters dit van tevoren weten en ervoor zorgen dat bij controle aan de regels wordt voldaan.
 - Controles zouden onverwacht moeten.
- De vakbond inzetten heeft zin.
- 'De vakbond kan het uitzendbureau controleren, die staan achter je.'
 - Eén van de aanwezigen vertelt dat hij uiteindelijk de vakbond had ingeschakeld. Dat werkte; opeens werd hij veel positiever behandeld.
 - De meeste arbeidsmigranten zijn niet bij een vakbond aangesloten, uit angst voor verlies van hun baan.
- De uitzendbureaus zijn de oorzaak van de problemen. Bijna geen enkel uitzendbureau houdt zich aan de regels.
- Wisselen van uitzendbureau heeft geen zin, want bij andere uitzendbureaus weet je ook niet weet wat je krijgt.
- Arbeidsmigranten hebben geen kennis van hun rechten en de verplichtingen van bijvoorbeeld de werkgevers/uitzenders.
 - Ze zijn voor informatie volledig afhankelijk van het uitzendbureau.
 - Er is geen informatiepunt.
 - Er zijn geen voorlichtingsavonden.
- Het imago van de Poolse arbeidsmigranten onder Nederlanders klopt niet.
 - Niet alle Polen gebruiken drugs of drinken - elke gemeenschap heeft rotte appels.
 - De meeste Polen komen om te werken.

- Poolse mensen zijn juist harde, goede werkers.
- We zouden graag worden gezien als gewone inwoners van Bodegraven-Reeuwijk.
- We zouden graag dezelfde behandeling krijgen als de rest van de bewoners.
- Wij zijn geen vijanden.
- Huisvesting op een bedrijventerrein is een optie.
 - Een huis is een huis. 'Alles is beter dan hoe we nu wonen.'
 - Arbeidsmigranten met kinderen zouden graag in het centrum willen wonen, omdat zij hier kinderen op school hebben.
- Een groot deel van de aanwezigen geeft aan in principe in Nederland te willen blijven.
 - Huisvesting is een belangrijke voorwaarde om hier te blijven.
 - De deelnemers geven aan dat zij graag/gemakkelijker zelf woonruimte (willen) kunnen vinden, zonder tussenkomst van de uitzender.
 - Sommigen lukt het om zelf een huis te pakken te krijgen. Ten opzichte van hun inkomsten betalen zij hoge huren.
 - Eén aanwezige beschrijft in een kleine studio te wonen samen met haar dochter en zieke moeder.
 - Door de hoogte van het salaris in combinatie met de hoogte van de huisvestingskosten (via het uitzendbureau of bij zelfstandige huur) is het eigenlijk niet mogelijk om het gezin naar Nederland te halen.
- Integreeren in Nederland is lastig.
 - Het is lastig om rechten en plichten te ontdekken (bijvoorbeeld toeslagen).
 - Op het werk maken de Nederlanders weinig contact, omdat zij van mening zijn dat Poolse mensen alleen maar hier zijn voor werk.
 - Omdat uitzenders hun personeel van het ene moment op het andere moment verhuizen, is het lastig om een band op te bouwen met de bureaus.
 - Omdat we (Nederlanders en Poolse mensen) elkaar niet kennen, gaan mensen roddelen en trekken ze gemakkelijk conclusies.
 - Er is alleen op maandag van 9:00 tot 11:00 uur een talencursus:
 - Dan werkt iedereen en kun je dus niet komen.
 - Bij andere gemeenten kan het wel in de avonden, maar dat vergt weer reistijd en dan moet je onkosten maken.
 - Een avond-/weekendcursus zou een uitkomst zijn.
 - Iedereen wil Nederlands leren.
- Ondanks alles is het in Nederland beter dan in Polen.

4 Lessen uit het verleden

Bij veel gesprekken die ik voerde was het nodig om terug te kijken op het voorliggende proces voordat de aandacht kon worden gevestigd op de toekomst. Tegelijkertijd wil iedereen door.

Terugkijken is daarom alleen relevant om lessen te leren voor de toekomst. De belangrijkste lessen lijken te zijn:

- We moeten vanaf nul beginnen.
- Het proces moet transparant en zorgvuldig zijn, met een degelijk tijdpad.
- Iedereen moet betrokken kunnen raken.
- Het proces moet in handen liggen van een onafhankelijke procesbegeleider.
- Er behoefte is aan één aanspreekpunt vanuit B en W. Deze rol dient opbouwend, helder en verbindend te worden ingevuld.
- De raad moet de tijd en de gelegenheid krijgen om zich zelf een mening te vormen.
- Eventuele initiatiefnemers voor nieuwe huisvesting moeten zelf met een plan naar buiten komen.

Door wat er gebeurd is, is het vertrouwen tussen allerlei stakeholders beschadigd of ronduit verdwenen. De uitdaging is om specifiek aandacht te hebben voor herstel. Succesvoorwaarde daarin is de bereidheid van alle stakeholders om elkaars issues, belangen en posities te leren kennen, te respecteren en erover met elkaar in gesprek te gaan. Immers, door het kennen van de belangen van een ander stap je niet weg van je eigen belangen. Je leert er de afstand tot elkaar door kennen. Door dit professioneel te doen, kan stap voor stap een nieuwe basis voor vertrouwen ontstaan.

5 Issues & belangen

5.1 Onze economische structuur

- De rijksoverheid zet sterk in op het behouden/vergroten van onze internationale concurrentiepositie.
- De wet- en regelgeving die hiervoor wordt ingezet kan worden getypeerd als: 'twee komkommers voor de prijs van één'.
- Dat herkennen veel van mijn gesprekspartners. Eén persoon zei: 'Ik wil ook een lekker stokje saté op mijn bord.'
- Consequentie daarvan is dat we in Nederland een vraagstuk met arbeidsmigranten hebben.

- De rijksoverheid heeft ervoor gekozen om de in Nederland aanwezige arbeidsmigranten niet te verplichten zich te registreren in het BPR. Het aanvragen van een BSN volstaat. Als gevolg daarvan is het onbekend hoeveel arbeidsmigranten er momenteel in Nederland aanwezig zijn.
- Volgens de media zouden er sinds 2014 ruim 2,3 miljoen arbeidsmigranten een BSN hebben aangevraagd (en bij gebrek aan verblijfsadres zijn ingeschreven bij het RNI - Register Niet Ingezetenen).
- De schatting is dat er nu achthonderdduizend tot één miljoen arbeidsmigranten werkzaam zijn in heel Nederland.
- De overheid (landsbreed en in alle lagen) heeft daar een rol in te spelen.

We hebben te maken met de consequenties van dit beleid.

- De hoogte van onze welvaart wordt in belangrijke mate bepaald door de structuur van onze economie. Bij de plussen (goede voeding tegen schappelijke prijzen) horen ook de minnen (zoals de problematiek die zich met arbeidsmigranten voordoet)

en

- Bodegraven is te klein, net als vele andere kleine gemeenten in Nederland, om dit type (complexe) vraagstukken nog zelfstandig te kunnen oplossen.
- Bodegraven is 'Griekenland aan de Rijn' geworden; een arm dorp met een economische structuur, die voor het rijkere deel van de samenleving werkt, waarbij de problemen van die rijke samenleving in het dorp worden gelegd. En het dorp heeft geen antwoord op de overlast die die problemen veroorzaken.

Belangrijke vraag is daarmee of dit probleem daarmee wel voor Bodegraven-Reeuwijk wel in te kaderen is.

5.2 De werkgevers

Productiebedrijven maken gebruik van arbeidsmigranten

- Leidt de inzet van arbeidsmigranten niet tot verdringing van werkgelegenheid?
- Er is behoefte aan laagwaardig geschoold werk dat niet met Nederlands personeel in te vullen is.

- Productiebedrijven zijn blij dat anderen dit werk wel willen doen.
- Een deel van de invulling van deze behoefte is door productiebedrijven geoutsourcet naar uitzendbureaus.
- Productiebedrijven geven aan geen zicht te hebben op hoe hun uitzender haar personeel huisvest.
- En de productiebedrijven vallen geen zaken op met betrekking tot de inzet van arbeidsmigranten in het productieproces die duiden op misstanden.

Robotisering

- Niemand kan de toekomst voorspellen, maar de beweging is wel zo dat over 10 tot 20 jaar de productie van kaas volledig geautomatiseerd zal zijn.
- De industrie zet in op robotisering.
- De inkopers met wie productiebedrijven in de foodsector zaken doen zijn zeer harde onderhandelaars, die sturen op de kwart-cent.
- Daarmee zijn productiebedrijven constant op zoek naar kostenbesparingen om de marge te verbeteren.
- Er is daarmee sprake van een *race-to-the-bottom*.
- De inzet van arbeidsmigranten is daarmee een risicofactor:
 - Goede arbeidsmigranten zijn lastig te vinden en te huisvesten.
 - De nieuwe Wet arbeidsmarkt in balans maakt de inzet van arbeidsmigranten/ flexibel personeel minder aantrekkelijk.
 - Door gebrek aan aanbod komt de schaalbaarheid van de productie in het gedrang.
 - De ontwikkeling van robotisering gaat heel snel.
- Bestaande fabrieken kunnen zodanig worden omgebouwd dat er fors minder handjes nodig zijn.
- Het is de verwachting dat er in deze bedrijven altijd arbeidsmigranten nodig zullen blijven.
- Fabrieken die van de grond af aan worden opgebouwd (greenfield) kunnen nu al voor een groot deel gerobotiseerd worden.
- Het niveau van de gevraagde inzet van arbeidskrachten zal hierdoor verhogen.
 - Nu is dat lbo/mbo-geschoold.
 - Dat wordt mbo/hbo-geschoold.

De inzet van arbeidsmigranten

- Arbeidsmigratie is prima, maar legt wel een grote verantwoordelijkheid bij de werkgever.
- We horen geluiden dat de arbeidsmigranten die in Bodegraven werken uit Brabant et cetera komen.
- Bedrijven zijn niet transparant over de mate waarin zij arbeidsmigranten inzetten.
 - In de cao wordt een maximumpercentage in te zetten flexpersoneel benoemd. Dit zou 15% zijn.
 - Bij veel bedrijven zal die norm in werkelijkheid ruim worden overschreden; mogelijk is tot 70/80% flexibel.
- Werkgevers hebben lak aan inspecties, behalve als er ongelukken o.i.d. gebeuren. Er wordt niet goed omgegaan met uitzendkrachten, niet alleen met arbeidsmigranten.
- De voormalige initiatiefnemers hebben een commercieel belang. Daarmee zijn zij niet te vertrouwen.

5.3 De arbeidsmigranten

- We kennen de gemeenschap van arbeidsmigranten nog niet. We hebben elkaar nog nooit de hand gegeven.

5.3.1 Definitie

- De gemeente Westland gebruikt de volgende definitie voor arbeidsmigranten:
 - afkomstig uit Oost-Europa;
 - tussen de 18 en 65 jaar oud;
 - naar Nederland gekomen voor werk na 01/05/2007;
 - gehuisvest via de uitzender;
 - woonachtig in een onzelfstandige woning.
- Veel arbeidsmigranten hebben weinig kennis van de markt, beheersen de Nederlandse markt taal niet en zijn daardoor kwetsbaar.

5.3.2 De ontwikkeling van de markt van arbeidsmigranten

- De markt voor arbeidsmigranten bedraagt 2% van de totale arbeidsmarkt:
 - De brutoloonsum in Nederland is € 300 miljard.
 - Daarvan komt € 6 miljard voor rekening van de arbeidsmigranten.
- De komende 5 tot 10 jaar zal de vraag naar arbeidsmigranten niet afnemen.
- Daarmee is er echte vraag naar huisvesting en zijn ondernemers bereid om in de huisvesting van arbeidsmigranten te investeren.
- Productiebedrijven hebben echt arbeidsmigranten nodig en investeren daarin:
 - Ze leiden ze op.
 - Ze zijn loyaal naar de arbeidsmigrant.
 - Als migranten willen blijven, helpen ze met het vinden van een huis.
- Bijna alle ondernemers maken gebruik van arbeidsmigranten.
- Tellingen van de gemeente (m.b.t. de hoeveelheid arbeidsmigranten die bij bedrijven in Bodegraven-Reeuwijk werken) zijn te laag.
- Ondernemers schamen zich klaarblijkelijk een beetje t.o.v. andere ondernemers.
- Er zal altijd vraag zijn naar laagwaardig werk in productie/logistiek. Dit komt onder meer omdat kipproducten van de Voedsel & WarenAutoriteit maximaal 48 uur op transport mogen.

Er zijn tegenstrijdige geluiden te horen:

- Op termijn zal de noodzaak tot huisvesting van arbeidsmigranten waarschijnlijk kleiner worden, omdat er minder arbeidsmigranten in/rond Bodegraven zullen werken. Dit door i) groei van economie van het land van herkomst en ii) groeiende vraag naar arbeidsmigranten in andere landen/regio's.

versus

- De arbeidsmarkt voor arbeidsmigranten blijft groeien.
 - Goede economie.
 - Foodsector groeit. Bij economische krimp is ze stabiel.
 - Robotisering kan niet op alle taken worden ingezet (zoals bijvoorbeeld bij kwaliteitscontrole).
 - Ook robots moeten aangestuurd worden.
 - Er zullen nieuwe markten voor arbeidsmigranten ontstaan.
 - Door vergrijzing zijn handjes nodig in bijvoorbeeld de zorg.

5.3.3 Het profiel van de arbeidsmigrant

- De in Bodegraven aanwezige arbeidsmigranten komen niet alleen uit Polen; het betreft ook andere landen.
- Poolse medewerkers worden schaars door diverse economische ontwikkelingen.
- Andere culturen brengen mogelijk andere problemen met zich mee. Poolse arbeidsmigranten zijn nog behoorlijk 'Europees'. Mensen uit de Balkan staan hier verder van af.
- Het profiel van de arbeidsmigrant verandert:
 - Ze veroorzaken tegenwoordig minder overlast.
 - Ze rijden in betere auto's.

Er zijn tegenstrijdige meningen over de intentie van de arbeidsmigrant:

- 2/3e van de arbeidsmigranten gaat zich hier niet vestigen. Zij verblijven hier maar een paar weken. (tot en met 12 maanden).

versus

- Het merendeel van de arbeidsmigranten ($\pm 60\%$) komt met het voornemen te langdurig blijven.
- Uitzendbaan wordt gezien als een opstapje.

- De groep valt uiteen in twee subgroepen, die elk mogelijk ongeveer even groot zijn;
 - gezinnen die blijven en onderdeel van de gemeenschap worden.
 - alleenstaande mannen die heel hard werken en daarna weer weggaan.
- Arbeidsmigrant wil integreren:
 - 90% van hun medewerkers heeft al een eigen woning.
 - Uitzender biedt hun medewerkers gratis taallessen aan.
 - Uitzender is betrokken bij de organisatie van buurtinitiatieven. Recent: schoonmaakchallenge.
- Door de ontwikkeling van de economie (hogere salarissen) in de herkomstlanden van de arbeidsmigrant gaat het profiel van de arbeidsmigrant de komende jaren veranderen:
 - Naast salaris en goede huisvesting is ook het moeten missen van huis-en-haard een reden waarom arbeidsmigranten zullen terugkeren.
 - Nu is nog een groot deel van de arbeidsmigranten van Poolse nationaliteit.
 - Er is nu al een verschuiving gaande naar mensen uit de Balkan.
 - Het is de verwachting dat over 5 tot 10 jaar meer arbeidsmigranten uit Azië, o.a. Vietnam en Cambodja, in Nederland zullen werken.
- De arbeidsmigrant ontwikkelt zich met de markt mee: van het huidige lbo/mbo-profiel zal dit een mbo/hbo-profiel worden.

5.3.4 Verschillende typen arbeidsmigranten vragen om andersoortige huisvesting

- Er zijn grote verschillen tussen de typen arbeidsmigranten, de lengte van hun aanwezigheid en derhalve de wijze waarop zij gehuisvest worden. De vraag is wat er betreffende hun huisvesting maatschappelijk aanvaardbaar is.
- Er zijn migranten bij wie het duidelijk is hoe hen te behandelen, omdat zij:
 - **lang blijven**. Zij veranderen van arbeidsmigrant in migrant en komen hier gewoon wonen. Zij integreren in de Nederlandse samenleving. De wijze waarop zij zijn gehuisvest zou beschreven moeten zijn in de woonvisie van de gemeente.
 - slechts voor **een paar weken** komen. Dit is een heel kleine groep, die voor specifieke projecten komt. Het is/lijkt gerechtvaardigd dat zij 'kamperen' in caravans, onder de voorwaarde dat zij inderdaad na een paar weken weer huiswaarts keren.
- Daarnaast zijn er arbeidsmigranten die voor de overheid vaak onzichtbaar zijn en/of waar geen beleid op wordt gemaakt:
 - Zij die **minder dan 3 maanden blijven**, ook wel 'short stay' genoemd. Zij hoeven zich niet in het de BRP in te schrijven als ingezetene en zijn voor de overheid onzichtbaar. Een groot deel van deze groep vertrekt snel. Deze groep zou heel goed in een 'hotel' kunnen worden gehuisvest.
 - Een ander deel van deze groep **gaat door het leven als short stay, maar is eigenlijk mid stay**. Deze groep wordt:
 - (bewust) in de zgn. 'fase A-contracten' van uitzendbureaus gehouden (door te rouleren tussen inlenende werkgevers en huisvesting);
 - terwijl zij (veel) langer in Nederland verblijven,
 - maar geen registratie in de BRP hebben.
 - **Mid stay** betreft migranten die hier langer verblijven, soms meerdere jaren, maar (nog) niet de intentie hebben om hier te blijven. Deze personen zijn als

het goed is ingeschreven in het de BRP. Deze mensen wonen 'op kamers'/niet-zelfstandige huisvesting. Dit type huisvesting wordt meestal niet in de woonvisie meegenomen, terwijl dat wel verstandig is.

5.4 De uitzendbureaus

5.4.1 Werven en binden van arbeidsmigranten

- Het vinden van geschikt personeel is voor uitzendbureaus een grote opgave.
- De uitzender heeft belang bij behoud van de arbeidsmigrant:
 - kosten van werving en selectie;
 - schaarste van goede arbeidsmigranten;
 - worden kosten voor gemaakt die niet op de arbeidsmigrant of de inlenende werkgever kunnen worden verhaald. Dat gaat ten koste van marge.
- Soms is de werving in het buitenland misleidend; voor arbeidsmigranten wordt een andere situatie geschetst van wonen en werken dan in de praktijk het geval blijkt te zijn:
 - niet € 1.600 per maand in het handje, maar op afroep af en toe maar een paar uurtjes werken;
 - kosten van huisvesting en andere inhoudingen hoger dan vooraf aangegeven;
 - géén luxe huisvesting.

5.4.2 Noodzaak tot het bieden van huisvesting

- Het grootste probleem voor de uitzender is echter het vinden van geschikte huisvesting.
- Goede huisvesting is nu (dat was vroeger niet zo) de belangrijkste randvoorwaarde om mensen te behouden.
 - Opdrachtgevers controleren of de huisvesting op orde is.
 - Als gevolg hiervan heeft Quality Uitzendbureau zelf short-stay- en long-stay-oplossingen in beheer.
- Door de krapte op de woningmarkt zijn uitzenders zelf huisvesting gaan ontwikkelen.
- Goede huisvesting is tegenwoordig noodzakelijk om het verdienmodel op uitzending overeind te houden. Slechte huisvesting is een bedrijfsrisico.

5.4.3 De dubbele rol van uitzenders

- Het verdienmodel van de uitzendbureaus/huisvesters dient inzichtelijk te worden. Het lijkt er regelmatig op dat er misbruik wordt gemaakt van de positie.
- De inhuursystematiek van uitzenders (fase A, B en C), waarbij ervoor gezorgd (lijkt te) word(en) dat arbeidsmigranten lang in fase A blijven hangen, moet nader onderzocht worden. Kan dat niet anders?
- Uitzendbureaus hebben *nu* een dubbel verdienmodel. De huisvesting van arbeidsmigranten is dan het echte verdienmodel.

- Als er geen werk is voor een arbeidsmigrant, is hij meteen zijn huisvesting kwijt.
- Nationale Verklaring Arbeidsmigranten geeft aan dat uitbuiting niet mag.
- Daarmee moet feitelijk uitzenden en huisvesten in twee aparte handen worden ondergebracht.
- De huisvester wil geen debiteurenrisico lopen door direct af te rekenen met arbeidsmigranten (waarvan de inkomsten onzeker en soms ontoereikend zijn). Daarom is samenwerking tussen huisvester en uitzender voor de hand liggend, waarbij de uitzender conform cao kosten van huisvesting op het salaris inhoudt.

5.5 Het probleem

- In het centrum
 - is de openbare orde in het geding;
 - is er overcapaciteit in winkelruimtes ontstaan.
- De gemeente heeft niet gestuurd; resultaat daarvan is datgene waarmee we nu geconfronteerd worden.
- De oorspronkelijke aanleiding was ooit om het centrum van Bodegraven fatsoenlijk te maken.
- Het centrum heeft echt een impuls nodig tegen verloedering.
- We zouden weer huisvesting boven de winkels moeten realiseren.
- Er is een echt probleem met de huisvesting arbeidsmigranten en dat moet worden opgelost:
 - De omstandigheden waarin de arbeidsmigranten momenteel in het centrum wonen zijn erbarmelijk.
 - In de politiek is het verlangen uitgesproken om de huisvesting van arbeidsmigranten te verbeteren.
- Er zijn bepaalde vastgoedeigenaren in het centrum met veel bezig, die een groot belang hebben bij arbeidsmigratie.
- De huisjesmelkers zijn een echt probleem.
- De woningmarkt loopt vast/schaarste neemt toe:
 - Daarin spelen uitzendbureaus van arbeidsmigranten een rol, waarbij zij een dubbel businessmodel hebben.
 - De woningen waarin arbeidsmigranten worden gevestigd voldoen vaak niet aan de eisen.
 - Het betreft veelal kleine woningen, geschikt voor eenpersoonshuishoudens.
 - De woningmarkt moet 'netjes' en transparant worden.

5.5.1 De omvang van het probleem

Er is veel onduidelijkheid over de omvang van het probleem. De gemeente zegt een goed beeld te hebben om hoeveel mensen het gaat. Toch vraagt bijna iedereen: Hoe groot is het probleem?

- Er zijn veel vragen over de omvang van de uitdaging en daarmee de noodzaak om tot grootschalige huisvesting te komen:
 - Is het een lokaal of regionaal probleem?
 - Over hoeveel arbeidsmigranten hebben we het?
 - Bij welke bedrijven werken deze migranten?

- Het probleem is nog niet helder en daarmee los je het verkeerde probleem op.
 - De getallen die gepresenteerd zijn matchen niet.
 - Het probleem (van de huisvesting van arbeidsmigranten) in het centrum is numeriek veel kleiner dan de oplossing die werd gekozen.
 - Er zijn rekensommetjes gemaakt waaruit blijkt dat er minder dan 1.000 arbeidsmigranten in het centrum zouden wonen.
- 'Als we het probleem niet helder hebben, kunnen we net zo goed niet praten.'
- Bureau PBLQ onderzoekt in opdracht van de provincie & gemeente Westland het aantal arbeidsmigranten in Zuid-Holland. De resultaten daarvan worden in de loop van 2020 verwacht.
- Wij wachten graag op het onderzoek.
- De verwachting is dat het onderzoek van PBLQ zal niets zal opleveren.
- Er zijn alternatieve methoden om het aantal arbeidsmigranten te achterhalen:
 - tellen van kentekens (na 20u en in de weekenden);
 - omzetgegevens van de Poolse winkels;
 - internetverkeer richting Polen;
 - telefoonverkeer richting Polen.
- Risico van onderzoek is dat je blijft onderzoeken en daardoor nooit in actie komt.
- De problematiek is de afgelopen periode eerder toegenomen dan afgenomen.
- Ondanks gebrek aan formele registraties, kunnen volumes goed worden ingeschat door een combinatie van 1) ramingen, 2) informatie van werkgevers en 3) informatie van uitzendbureaus.
- Het feit dat het lastig/onmogelijk is om de cijfers volledig op tafel te krijgen, is geen reden om niet aan de gang te gaan met het vinden van oplossingen.
- Zeggen dat er geen probleem met de huisvesting van arbeidsmigranten/in het centrum is, is de kop in het zand steken.
- Hoe groot/zwaar moet de oplossing zijn om het probleem op te lossen?

5.5.2 De aard van het probleem

- Het 'probleem' lijkt zich voor te doen bij arbeidsmigranten die hier kort verblijven.
- Dit lijkt mensen te betreffen met weinig/geen opleiding hebben en afkomstig zijn uit de laagste sociale klassen.
- Is dit wel een huisvestingsvraagstuk? Is dit niet een economisch vraagstuk?
- Hoeveel nettowerkgelegenheid levert dit de Bodegraafse economie op?
 - De vraag naar huisvesting van arbeidsmigranten wordt alleen maar groter. Er komen steeds meer bedrijven die steeds meer arbeidsmigranten willen inzetten.

5.5.3 Van wie is het probleem?

- Huisvesting van arbeidsmigranten is een probleem van de bedrijven.
 - Bedrijven zijn niet transparant.
 - Waarom zouden wij hen helpen?
- Het huisvestingsvraagstuk dat volgt uit deze groei kunnen wij niet voor de werkgever oplossen. Deze groei vindt uitsluitend ten behoeve van hun eigen groei plaats. Bovendien zijn zij veel kapitaalkrachtiger.
- Bij het huisvesten van arbeidsmigranten is de vraag: waar leg je de risico's?
 - Long stay is een opgave voor de gemeente.
 - Short stay is een opgave voor de ondernemers.

5.6 De situatie in het centrum van het dorp Bodegraven

- Er is een echt probleem in het centrum van Bodegraven; er zijn huisjesmelkers actief.
- De woon-werksituatie van arbeidsmigranten in Bodegraven is zorgwekkend.
- Er zijn voorbeelden van migranten die al 8 jaar in Bodegraven wonen en constant van pandje naar pandje worden verhuisd.
 - Arbeidsmigranten worden constant in fase A-contracten van uitzendbureaus gehouden door hen van bedrijf naar bedrijf te rouleren.
 - Er zijn 3 à 4 bedrijven (uitzenders en huisvesters) in Bodegraven actief die 80% van het probleem veroorzaken.
- Deze partijen hebben een fors businessmodel.
- De flexibilisering van de arbeidsmarkt leidt tot kleine opdrachten, waardoor regelmatig arbeidsmigranten geen werk hebben. Dat leidt tot verveling, met alle gevolgen van dien.

5.6.1 Overlast & criminaliteit

- Er zijn een aantal serieuze excessen geweest (onder meer doodslag), omdat er te veel mensen op een kluitje bij elkaar wonen.
 - Dergelijke situaties leiden altijd tot wantoestanden.
- Misstanden zijn er overal in de wereld. Het is niet reëel te verwachten dat dat in Bodegraven anders zou kunnen zijn.
- Als arbeidsmigranten slecht gedrag vertonen, is dat meestal een uiting van uitbuiting.
- Komt de criminaliteit wel uit de gemeenschap van arbeidsmigranten?
- De handhaving door sommige vastgoedeigenaren kan niet door de beugel (knokploeg).

Er zijn tegenstrijdige geluiden te horen:

- Probleem in het centrum is echt.
- Sommige huisvesting is op/over het randje
- Beheer (sociaal/technisch) van huisvesting is lastig bij zelfstandige woningen verspreid over een wijk/stad.
- 24/7-toezicht (eventueel in combinatie met cameratoezicht) is noodzakelijk.
- Er is relatief weinig overlast in de panden die de initiatiefnemers in het centrum van Bodegraven bezit.
- Er zijn drugsdealers die zich toegang tot de panden hebben verschaft.
- Met name de concentratie rond de Wilhelminastraat is veel te groot.

en

- Er is overlast in het centrum; 's nachts rumoer, met het inzamelen van vuilnis, gevechten.

versus

- De vermeende overlast in het centrum is sterk overtrokken/er is niet zo veel overlast.
- Het aantal incidenten per jaar is op één hand te tellen.
- Arbeidsmigranten moeten ook kunnen recreëren.

- In Westland valt de overlast van arbeidsmigranten erg mee. Enkele statistieken uit Westland over 2019:
 - Er zijn 13 meldingen van overlast ontvangen, waarvan drie met betrekking tot verkeerd geplaatst afval en twee keer met betrekking tot een burenruzie.
 - Op een gemeenschap van 109.000 inwoners zijn er
 - 12.000 arbeidsmigranten die in Westland werken;
 - circa 4.500 arbeidsmigranten die in Westland wonen.
- Kranten zeiden: verplaats 'het probleem' van het centrum naar het industrieterrein. Alleen, met het verplaatsen van de huisvesting verplaats je de overlast ook. Je lost deze zo niet op; dat vergt een andere aanpak.
- Alle arbeidsmigranten uit het centrum weghalen is ook geen oplossing, want dan komen er gewoon studenten in die huizen te wonen en gaan zij vervolgens overlast veroorzaken.

5.6.2 Visies over de ontwikkeling van het centrum

- Winkeliers wonen niet meer boven hun winkel. Verhuur aan huisvesters van arbeidsmigranten is vaak lucratiever dan de exploitatie van de winkel zelf. Dit is een probleem dat in veel steden speelt. In Bodegraven hebben huisvesters van arbeidsmigranten daar handig op ingespeeld.

- Huisvesting van jongeren is een issue:
 - Die horen boven de winkels te wonen. Dat was vroeger ook zo. Zij hebben behoefte aan kleinere woningen en hebben nog geen auto.
 - De eisen die jongeren nu stellen zijn hoger dan voorheen, maar deze woningen kunnen prima zo worden verbouwd dat ze aan die eisen voldoen.
 - Alle jongeren trekken weg; dat is jammer. Bodegraven vergrijst daardoor sterk.
- De groep starters in Bodegraven is heel klein. Zij zoeken bovendien andersoortige huisvesting:
 - 65 m² verdeeld over twee woonlagen;
 - grondgebonden;
 - ze hebben wel wat geld;
- De aanpak om in het centrum/boven winkels 'studio's' te realiseren met een prijs van € 800 à € 900 per maand pakt verkeerd uit:
 - Deze huizen zijn te duur voor studenten/starters.
 - De logische oplossing voor de eigenaren om hun investering terug te verdienen is om er meerdere arbeidsmigranten in te huisvesten.
- Het zou veel verstandiger zijn om deze studio's op te waarderen tot appartementen van 70 à 80 m² voor senioren. Zij kunnen deze betalen en zoeken ook huisvesting in het centrum van Bodegraven. Bovendien heeft deze doelgroep koopkracht die ze lokaal zou besteden.
- Er is geen langetermijnvisie op het centrum:
 - De gemeente kiest voor gemakkelijke visuele oplossingen, zoals het weghalen van auto's bij de kerk.
 - Waarom hebben we destijds geen parkeergarage ónder het plein gemaakt?
 - Ondertussen wordt er wel een grote blinde muur op de marktstraat tegenover het raadhuisplein (plan Markthof) gerealiseerd.
- Er is in het verleden een bijeenkomst georganiseerd door de gemeente waar alle vastgoedeigenaren uit het centrum bij aanwezig waren. Daar zijn goede dingen gezegd. Daar is geen vervolg aan gegeven.
- De vastgoedeigenaren zijn elk voor zich te klein om het verschil te maken in de ontwikkeling van het centrum. Samenwerking op basis van een gemeenschappelijk gedragen visie voor de komende 10 jaar is noodzakelijk om stappen te zetten.
- De gemeente moet een keuze maken in het beeld dat de gemeente wil voor het winkelgebied: boodschappen doen of winkelen. De Albert Heijn en de Aldi zitten nu verkeerd. Daardoor trekt koopkracht nu weg uit het centrum.

5.7 Inschrijving in het BRP

- Mensen die hier wonen zouden zich hier ook moeten inschrijven en gemeentelijke heffingen betalen.
- Inschrijving van arbeidsmigranten in het BRP heeft als grote voordeel dat de gemeente per ingeschrevene een uitkering ontvangt van circa € 900 per jaar.
- Er zijn diverse redenen waarom arbeidsmigranten zich niet in de BPR ingeschreven:
 - Door inschrijving wordt het voor de gemeente mogelijk om te handhaven met betrekking tot huisvesting; dat willen de huisvesters vaak niet en dus wordt het de migranten verboden.
 - Arbeidsmigranten dienen na inschrijving diverse belastingen te gaan betalen, zoals elke ingezetene (o.a. afvalstoffen).

- Arbeidsmigranten denken dat zij zich vervolgens in land van herkomst moeten uitschrijven. Dit is echter niet het geval.
- Daarnaast denken veel arbeidsmigranten onterecht dat:
 - ze dan verplicht zijn een auto te rijden op Nederlands kenteken;
 - huisvestingskosten niet meer aftrekbaar zijn (in het kader van de ET-regeling).
- De huisvester heeft geen belang bij inschrijving in BRP; dit kost extra geld, is een extra stap in het proces en maak het gemakkelijker om te handhaven op bestemmingsplan.
- Om inschrijving in BRP mogelijk te maken is het nodig dat:
 - er een tolk aanwezig is bij het loket;
 - de openingstijden van dat gemeentelijke loket ruim genoeg zijn;
- Het Westlandse model is een goed voorbeeld.

5.8 Handhaving

- Het flankerende beleid van de gemeente heeft niet gewerkt. Vooralsnog:
 - zijn er geen inschrijvingen in het BRP;
 - wordt er geen toeristenbelasting afgedragen;
- De gemeente handhaaft niet.

Tegenstrijdige meningen:

- Handhaven heeft geen zin; dat leidt tot een 'waterbedeffect' en daar schaden we de arbeidsmigrant alleen maar mee.

versus

- Op ontoelaatbare situaties/misstanden moet worden gehandhaafd, ook als er geen alternatieve huisvesting beschikbaar is.

versus

- Het lijkt erop dat de gemeente angst heeft om te handhaven en niet durft door te pakken. De gemeente waarschuwt huisvesters/uitzenders van tevoren bij een aanstaande inspectie.

versus

- Het risico van handhaving is dat er elders pandjes zullen worden aangekocht. Mocht dit uitblijven, dan zullen de arbeidsmigranten zichzelf wel redden.

- Je moet er toch niet aan denken dat er nu ergens brand uitbreekt.
- 8-9 jaar geleden is er een wethouder vastgelopen op bedreigingen door een van de 'huisjesmelkers'. Je moet wel stevig in de schoenen staan om te handhaven; deze man is vuurwapengevaarlijk.
- Politie komt 6 fte tekort; alle agenten lopen in Leiden rond.
- Er zijn in het centrum malafide partijen met ondoorzichtige structuren actief.
- De situatie is de gemeenschap boven het hoofd gegroeid.
- Handhaving van toeristenbelasting is goed mogelijk als de huisvesters een register van overnachtingen bijhouden.
- Er wordt door de gemeente bedreigd met een boete als arbeidsmigranten geen toeristenbelasting betalen.
- Dat hebben de arbeidsmigranten alleen niet in de hand; zij dragen af aan de huisvester.
- In de afdracht vanuit de huisvester naar de gemeente gaat vaak wat mis.
- Er is een aantal huizen in het centrum van Bodegraven aangewezen voor kamerverhuur. Op alle overige huizen waar arbeidsmigranten in wonen kan gewoon gehandhaafd worden.
- Ook de cao moet worden gehandhaafd.
- Toezicht op de keten van bedrijven die arbeidsmigranten inzet is belangrijker dan wie precies die bedrijven zijn en wat hun onderlinge banden zijn.
- Wat kunnen we met de Wet aanpak schijnconstructies?

5.9 De huisvesting van arbeidsmigranten

De huisvesting van arbeidsmigranten is een klein deel van het vraagstuk rond de inzet van arbeidsmigranten met veel impact.

5.9.1 Not In My Back Yard (NIMBY)

- De huisvesting van arbeidsmigranten verandert het dorp/de gemeente wel heel erg.
- Het profiel van de arbeider die op laagwaardige werk afkomt sluit niet goed aan bij het profiel van de gemiddelde Bodegravenaar. Deze mismatch is niet goed voor de sociale cohesie binnen de gemeente.
- Er is een culturele /taalbarrière tussen de Bodegravenaren en de arbeidsmigranten.
- Vanwege de taal is het lastig om 'gezellig te kletsen'.
- Arbeidsmigranten trekken zich terug. Ze gaan in het fietsenhok lunchen.
- Migranten leven individueel:
 - Ook al woon je met z'n vieren in één huis, men kookt toch zijn eigen potje.
- Er heerst erg veel angst bij bewoners tegen arbeidsmigranten. Er komt heel veel boosheid boven.
- We hebben het beeld gecreëerd dat we de arbeidsmigranten moeten verstoppen. Dat was verkeerd.
- Natuurlijk is er bij de keuze voor een locatie in het begin weerstand. Maar na een tijdje ontstaat er een reëel beeld in plaats van vooroordelen.

5.9.2 Slechte huisvesting heeft een sterk businessmodel

- De betrokken ondernemers verdienen wel heel veel aan de inzet/huisvesting van arbeidsmigranten.
- Gebrek aan handhaving leidt tot een 'enorm verdienmodel' voor de slechte huisvesters.

- Arbeidsmigratie is een vorm van mensenhandel - een pracht van een businesscase voor ondernemers die het niet zo nauw nemen met de regels.
- Het is voor particulieren heel aantrekkelijk om huizen te verhuren voor de huisvesting van arbeidsmigranten. Denk hierbij aan het van oma geërfde huis. Verkoop kan altijd nog.
- Kleine huisvesters zijn financieel kwetsbaar voor uitzenders om
 - tijdig betaling te ontvangen en
 - de bezettingsgraad op peil te houden.

5.9.3 Goede huisvesting heeft een kwetsbaar businessmodel

- De businesscase van goede huisvesting is niet sterk:
 - Huisvesting op basis van tijdelijke vergunningen leidt tot kortere terugverdientermijnen.
 - Bezetting is zelden hoger dan 70%.
 - Arbeidsmigranten, zeker short stay, zijn afkomstig uit lage sociale klassen. Dit heeft impact op de kosten van inrichting (afschrijving), beheer, beveiliging (cameratoezicht).
- Over de reële kosten voor een all-in-oplossing heb ik verschillende geluiden gehoord,
 - De businesscase van huisvesting loopt erg uiteen bij de verschillende huisvesters (variërend van **€ 75** per week tot **€ 110** per week). We moeten deze belangen veel beter snappen.
 - Kosten all-in voor één persoon bedragen **€ 85,-** tot **€ 100** per week.
 - Huisvesting van redelijke kwaliteit kost **€ 145,-** per arbeidsmigrant per week.
- Investeerders in vastgoed leggen het dekkingsrisico van wisselende huuropbrengsten bij de exploitant/beheerder.
- Inhuren van woonruimte maakt huisvesting voor uitzenders nog duurder, omdat dan tevens het rendement van de verhuurder moet worden betaald.
- Voor uitzenders en werkgevers is tegenwoordig een break-evenresultaat op huisvesting al voldoende.
- SNF-norm is onvoldoende om arbeidsmigranten naar hun tevredenheid te huisvesten
 - komt voort uit de sector van uitzenders en huisvesters;
 - SNF stelt 12 m² per persoon;
 - uitzender ontwikkelt appartementen van > 40 m²;
 - bij voorkeur twee personen die elkaar kennen;
 - soms; maximaal 4 personen.

Hoe hoger de eisen zijn die aan de huisvesting gesteld, des te groter moeten de locaties worden om een acceptabele terugverdientermijn te realiseren. Een locatie vanaf 120 bedden is groot genoeg om de kosten van één beheerder te dragen.

5.9.4 Een markt in ontwikkeling

- De huisvesting van arbeidsmigranten is een markt in ontwikkeling.
- Doel van de huisvesting van arbeidsmigranten is blijde arbeidskrachten te krijgen/te houden.
- Er is op een nette manier geld mee te verdienen, maar een deel van de markt is nog wel uitdagend en soms problematisch.
- De markt professionaliseert, maar kan nog wel een impuls krijgen.

- Door 1) de toename van de vraag en 2) de beschikbaarheid van kapitaal verandert de professionaliteit nu snel.
- Professionele huisvesting leidt ertoe dat de koppeling tussen wonen en werken wordt doorbroken, omdat arbeidsmigranten zelf een keuze krijgen.
- Het vaak gehoorde risico van huisvesters rond 1) leegstand en 2) het uitblijven betaling van huurpenningen is een argument dat past bij een niet-professionele/schimmige markt. In een volwassen markt is er gewoon een professionele relatie tussen huurders en verhuurders, zoals in andere markten.
- Er zijn gemeenten die nu gemeentelijke heffingen bij het uitzendbureau innen. Dit zou bij de arbeidsmigrant zélf moeten worden gedaan.
- Steeds meer ontwikkelaars treden toe om huisvesting te gaan ontwikkelen.
 - gericht op permanente, duurzame huisvesting; appartementen.
 - op locaties waarbij goed gemengd kan worden met andere doelgroepen.
- Veel wooneenheden in de sociale sector en middenklasse zijn nu bezet door veelal kwalitatief matige short of mid stay arbeidsmigrantenhuisvesting.
- Het toevoegen van goede kwalitatieve (tijdelijke) huisvesting voor arbeidsmigranten zorgt voor doorstroming van de markt.
- Daarnaast zorgt dit ervoor dat kwetsbare doelgroepen op de woningmarkt bediend kunnen worden.

5.9.5 Speculatie

- Het is onmogelijk om 'warme grond' te voorkomen.
- Speculatie is er altijd.
- Eigendom is het sterkste recht en kan niet worden gereguleerd.
- Vastgoedontwikkeling is een kwestie van macht(spositie), kracht (creativiteit, kwaliteit, onderscheidend vermogen) en veelal een lange adem.
- Het is te verwachten dat diverse ontwikkelaars al posities in Bodegraven-Reeuwijk ingenomen hebben. Bodegraven-Reeuwijk ligt immers strategisch en het is alom bekend dat er vraag is naar huisvesting van arbeidsmigranten.

5.9.6 Visie op de huisvesting van arbeidsmigranten

- Huisvesting van arbeidsmigranten is nodig. Ze zijn er immers.
- Als we laagwaardige arbeid nodig hebben (of daarmee geconfronteerd worden), laten we dan goede huisvesting realiseren.
- Wat kun je als samenleving aan?
- Kan de gemeente zich niet zelf de norm opleggen om bijvoorbeeld tot maximaal 2% van het totale inwoneraantal uit arbeidsmigranten te laten bestaan (dus in gelijke verhouding tot hun bijdrage aan de landelijke brutoloonsum)?
- Hoe meer je de huisvesting van arbeidsmigranten faciliteert, hoe meer de druk dan toeneemt.
- Verstopt arbeidsmigranten niet.
- Ondersteun hun behoefte om onderdeel van de samenleving te worden, te integreren en te recreëren.
- Leefbaarheid moet centraal staan.
- Het SNF-keurmerk is te laag. Goede huisvesting heeft een kwaliteitsniveau van circa 20% boven de norm.

Tegenstrijdige belangen:

- Goede huisvesting is een arbeidsvoorwaarde om arbeidsmigranten te behouden. Daarom willen productiebedrijven de huisvesting in eigen hand houden.

versus

- Arbeidsmigranten willen niet door de werkgever worden gehuisvest.

5.9.6.1 Huisvesting op een bedrijventerrein

Tegenstrijdige meningen:

- Goed dat er in Bodegraven een scheiding is tussen wonen en werken. Wonen is wonen, werken is werken. Dat moet je niet mengen.
- Bewoning van bedrijventerreinen is problematisch, omdat richtlijnen m.b.t. bedrijfsrisico's steeds strakker worden. 'Risicocirkels' om bedrijven heen worden steeds groter. Door huisvesting op bedrijventerreinen mogelijk te maken lopen ondernemers sneller tegen de grenzen aan. Dit kan op termijn leiden tot beperkingen m.b.t. gewenste uitbreidingen door ondernemers.

versus

- Wellicht dat er een uitzondering kan worden gemaakt voor 'de zzp'er', de vakman en de pianoboer die boven de zaak woont.
- In de toekomst zou het ook mogelijk moeten kunnen zijn om functies wonen/ werken te mengen.

- Productiebedrijf wil arbeidsmigranten die zij inzet dicht bij de fabriek huisvesten om op die manier risico's van te laat aanwezig zijn (i.v.m. bijvoorbeeld files) te kunnen opvangen. Nu komen de arbeidsmigranten van verder weg (regio Rotterdam).
- In de uitgifte van grond op bedrijventerreinen moeten we de huisvesting van arbeidsmigranten meenemen.
 - Bedrijven moeten verplicht worden huisvesting op eigen terrein te realiseren.
 - Omvang daarvan op basis van de omvang van het bedrijf (inclusief voorziene groei).
 - Het model zoals gebruikt in Waalwijk lijkt succesvol te zijn.
- Bied ondernemers de ruimte om uit te breiden/huisvesting te realiseren onder de conditie dat er gewerkt wordt met:
 - Een arbeidscontract van minimaal 6 maanden en
 - inschrijving in BRP.
- Huisvesting van arbeidsmigranten op bedrijfsterreinen zou op zich moeten kunnen, maar heeft een echte schaduwzijde:
 - Kansen op integratie nemen af.
 - Mensen komen in een sociaal isolement en worden eenzaam.

- Mogelijk leidt dit tot een toename van criminaliteit.
- Wat doe je mensen aan?

5.9.6.2 Short stay versus long stay

- Short-stay- en long-stay-oplossingen moeten van elkaar gescheiden worden.
- Nieuwe groepen arbeidsmigranten, waarvan de kwaliteit en continuïteit nog moet blijken, zouden de productiebedrijven liever niet in de buurt van long stay huisvesten.
- Faciliteer long stay.
- Short stay is geen probleem van de gemeente. Dat moeten bedrijven zelf oplossen.
- Er zijn voorbeelden van ondernemers die niet zonder arbeidsmigranten kunnen en deze ondernemers zorgen goed voor deze arbeidskrachten.
- Ontwikkel speciale locaties voor arbeidsmigranten; zorg dat zij een zelfvoorzienende 'community' kunnen worden. Lelystad en Waalwijk zijn daar een goed voorbeeld van.
- Het concept van een 'hotel' is nog steeds goed:
 - alleen in Bodegraven als er draagvlak voor is.

5.9.6.3 Tijdelijke of permanente vergunning

- De huisvesting van arbeidsmigranten moet zo worden opgezet dat de bestemming van het vastgoed in de toekomst kan worden gewijzigd.
 - Dat doen we bij de ontwikkeling van schoolgebouwen ook.
- Herbesteden van bestaande gebouwen (met een permanente vergunning) is duurder (dan modulaire nieuwbouw) en daardoor minder snel financieel haalbaar. In sommige gevallen lukt dit. Echter, door de herstelde vastgoedmarkt is dit lastig.
- Kortlopende bestemmingen (tot 10 jaar) kunnen ook:
 - Houd rekening met de bouwstijl en het gebruik van materialen met functieverandering.
 - Tegenwoordig is in sommige gevallen een terugkoopgarantie van materialen haalbaar (op registraties in het madaster).
 - Gebouwen verplaatsen en elders in exploitatie nemen is mogelijk tegen extra kosten.
 - Met een optie tot verlenging van 5 jaar op een locatie kan de kwaliteit van de huisvesting worden verhoogd; dit draagt eraan bij om de casus financieel haalbaar te maken.
- De huisvesting op Grote Wetering bestond uit appartementen met 4 mensen op 1 kamer. Is dat nu een goede oplossing?
- De huisvesting die we in Lelystad hebben gezien sprak niet zo aan: een groot, oud gebouw.
- De huisvesting in Katwijk ziet er goed uit. Dat zou een voorbeeld kunnen zijn.
- We moeten ons laten inspireren door de aanpak in Boskoop en Alphen aan de Rijn.

5.9.6.4 Grootschalig of kleinschalig

Inhoudelijk hebben we geen beeld van wat beter is: grootschalige huisvesting of meerdere kleinschalige accommodaties.

Argumenten voor grootschalige huisvesting

- De huidige huisvesting (locaties in het centrum met circa 10 bedden) is te klein, te onoverzichtelijk en lastig te sturen.

- Als er inderdaad 1.000 bedden moeten komen, zijn er dus bijvoorbeeld 10 locaties van 100 bedden nodig. Hebben we die wel?
- Veel van de oplossingen die de gemeente kiest zijn grootschalig van aard (denk aan de bedrijven die we aantrekken en de omvang van de vakantieparken).
- Een grootschalige aanpak maakt het mogelijk om een hoogwaardig en duurzame oplossing te realiseren.

Argumenten tegen grootschalige huisvesting

- Er zijn nog geen goede voorbeelden van grootschalige huisvesting.
- Het op één plek huisvesten van een grote mensen van welke soort dan ook leidt altijd tot (sociale) problemen en overlast. Dat geldt ook voor arbeidsmigranten.
- Veel alleenstaande mannen opvangen in één gebouw blijft om problemen vragen.
- Risico van goede, grootschalige huisvesting is dat dit een aanzuigende werking heeft op de regio.
- Willen we zo met mensen omgaan?
- Kleinschalig & spreiden heeft de voorkeur.
 - Willen we niet liever de arbeidsmigranten in kleinere groepen tussen andere inwoners opnemen, gespreid over meerdere kernen?
- Schaalgrootte van de huisvesting zou optimaal kunnen zijn bij 50 tot 100 bedden/mensen.
- Groter kan een beheerder niet overzien.
- Beheerder kan dan ook aanspreekpunt voor de omgeving zijn.

5.9.7 Huisvesten in het dorp Bodegraven of in de hele gemeente

- Waarom is er nooit een impuls gegeven om in het centrum arbeidsmigranten te huisvesten?
 - (Hoogwaardige) huisvesting in het centrum kan ook.
 - In Maasdriel is goede huisvesting midden in het dorp gerealiseerd.
- Het dorp Bodegraven is een kleine gemeenschap; er wonen 12.000 mensen. Hoeveel arbeidsmigranten kun je dan huisvesten zonder dat dat ontwrichtend werkt?
- Getallen zijn daarom belangrijk. Als er inderdaad 1.000 mensen in het centrum wonen, waarom zouden er dan nog eens 1.000 extra in het dorp Bodegraven moeten worden opgevangen?
- De vraag is hoeveel je als gemeenschap in één keer kunt absorberen.
- Er leeft in het dorp Bodegraven de vrees dat de rest van de gemeente vindt dat dit probleem moet worden opgelost binnen de grenzen van het dorp Bodegraven.
- Er is in het dorp Bodegraven niet veel sociale cohesie. In andere delen van de gemeente is de cohesie veel sterker. Ook zijn de banden met B en W, gemeenteraad en bedrijfsleven daar veel sterker. Zij kunnen beter voor hun belangen opkomen.
- Verspreid huisvesting ook naar omliggende dorpskernen, in plaats van alles in het dorp Bodegraven te willen houden.
- Is het niet verstandiger om kleinschalige huisvesting te realiseren, verspreid over alle kernen en wijken?
- Kunnen we daarbij niet ook voor inburgering/leefbaarheid zorgen?

5.9.8 Samenwerking in de regio of alleen Bodegraven-Reeuwijk

- Het risico bestaat dat wij een hub voor de regio worden.
- Zijn we het probleem van onze buurgemeenten niet aan het oplossen?
- Het is niet goed mogelijk om huisvesting te realiseren voor de 'lokale markt' van arbeidsmigranten.
- De ambitie om alleen voor de lokale markt oplossingen te bieden leidt automatisch tot samenwerking met de oorspronkelijke initiatiefnemers, die een duidelijke lokale footprint hebben. Dan moet hen wel het vertrouwen gegund worden.
- Centrale vraag is: hoe groot maak je je speelveld: richt je je op de gemeentegrenzen of ligt de oplossing in de regio?
- Deze uitdaging kan niet op de schaal van Bodegraven worden opgelost.
- Huisvesting voor 900 mensen is te veel. Zo veel vraag is er niet in Bodegraven. Daarmee creëer je opvang met een regiofunctie.
- Als de omliggende gemeenten de problemen voor zich uit schuiven, waarom zouden wij dan voorop moeten lopen?
- De provincie zou gemeenten taakstellend een opgave moeten stellen (*Toevoeging: dit is waarschijnlijk niet mogelijk. In de Kamerbrief van december 2019 is dit uiteindelijk niet opgenomen*).

5.10 Beschikbare instrumenten

- Welke instrumenten met betrekking tot ruimtelijke ordening heeft de gemeente/de regio/de provincie tot haar beschikking om beleid te maken?
- Er zijn geen formele mogelijkheden om alleen huisvesting te realiseren voor arbeidsmigranten die in de gemeente werken. De Woningwet staat dat niet toe.
- De basis van een goed werkende strategie rond een lokale (gemeentelijke) markt voor arbeidsmigranten ligt in samenwerking met huisvesters en uitzenders. Hierdoor kan de bezettingsgraad hoog worden gehouden en de kosten (derhalve) laag.
 - Bouw een goede relatie op met alle uitzenders en huisvesters die mensen in de gemeente laten werken en/of huisvesten.
 - Zorg voor evenwichtig gekozen maatregelen met betrekking tot commerciële verhuur. Bied bij nieuw beleid een overgangsregeling.

5.11 Lange termijn en visie

5.11.1 Geen visie, geen gesprek over de toekomst

- Er is geen visie vanuit de visie op economie & wonen.
- Er is geen gemeentebrede discussie over belangrijke onderwerpen.
- B en W zou de gemeenteraad moeten voorgaan in het ontwikkelen van een visie.
- De gemeente dient een duurzame (langetermijn)visie te ontwikkelen op haar ruimtelijke ontwikkeling/wonen/bedrijvigheid.

5.11.2 Visie op bedrijvigheid in Bodegraven-Reeuwijk

- Wat voor type bedrijvigheid willen we in Bodegraven-Reeuwijk huisvesten?
- De economische structuur van Bodegraven lijkt erg eenzijdig te zijn/worden.
- Nu is er vooral focus op de hele keten van kaas/food.
- De economische structuur van Bodegraven heeft zich in de afgelopen periode toegelegd op laagwaardig werk.

- De huidige bedrijfsterreinen transformeren steeds meer naar 'dozen'.
- Er zijn bedrijven die veel arbeidsmigranten inzetten (100+) en verder vrijwel geen bijdrage leveren aan de Bodegraafse arbeidsmarkt en samenleving.
 - De desbetreffende werkgevers creëren banen aan de bovenkant van de arbeidsmarkt; alleen dat is een echte bijdrage aan de Bodegraafse economie;
 - Mogelijk beperkt deze bijdrage zich tot een 5-koppige Nederlandse directie met circa 10 mensen in staf- en ondersteunende functies.
- Wat is de toegevoegde waarde van deze productiebedrijven met laagwaardige arbeid voor Bodegraven?
- We geven onze mooiste gronden weg aan ondernemingen die niets bijdragen aan de Bodengraafse gemeenschap, economie en sociale structuur. Willen we dat type bedrijfsleven wel hier?
- Liever zien we een strategie waarbij de focus komt te liggen op hoogwaardig werk.
- Immers, de werknemers van deze bedrijven leveren een bijdrage aan het dorp, doordat ze deelnemen in de samenleving, verenigingsleven, scholen et cetera.
- Wat voor type werkgelegenheid hebben we nodig in Bodegraven? De vraag naar arbeid lijkt niet te matchen met het aanbod van arbeid.
- De gemeente legt haar leveranciers SROI-verplichtingen op, terwijl multinationals zonder economische foot-print de gemeenschap opzadelen met uitbuiting/mensenhandel in het centrum.
- We kunnen de huidige bedrijven wel wegjagen, maar dan blijven de arbeidsmigranten. Kunnen we het tij keren?
- Bied bij nieuw beleid een overgangsregeling.
- De gemeente gaat de komende periode bedrijventerreinen ontwikkelen van in Bodegraven (11 ha) en in Reeuwijk (7 ha).
 - Hierbij is nog geen keuze gemaakt wat voor type bedrijvigheid en bijbehorende werkgelegenheid op welke plekken zou moeten komen.
 - Plannen zouden gericht moeten zijn op hoogwaardige/kennisintensieve bedrijven en/of met een hoog duurzaamheidsprofiel.
 - Grond zou in kleine stappen moeten worden uitgegeven.

5.11.3 Visie op wonen

- Dienen we niet minder focus op de huisvesting van bedrijven te leggen en meer ruimte te creëren voor wonen?
- We moeten ruimte creëren voor nieuwe woningen.
- Er zijn veel prioriteiten.
- De positie van de arbeidsmigrant moet in de woonvisie betrokken worden.
- Naast arbeidsmigranten is er ook behoefte aan huisvesting van starters, spoedzoekers en woonwagens.
- We moeten doelgroepen mengen.
- Realiseer vastgoed dat voor meerdere doelgroepen ingezet kan worden.
- Jongeren kunnen nauwelijks huizen huren/kopen. Daardoor trekt de jeugd weg.
- Er is vrijwel geen huisvesting voor jongeren te realiseren, omdat grond uitgegeven wordt tegen een te hoge prijs.
- De te verwachten verschuiving van laagwaardige arbeid in logistiek/productie naar hoogwaardige(re) kenniswerkers zal ook leiden tot andere woonwensen.

5.11.4 Beleid maken

- 'Beleidschrijvers' maken het onmogelijk om haalbare projecten te realiseren.
- Beleid staat te ver van de praktijk af.
- De kwaliteitseisen die gesteld worden (onder meer met betrekking tot duurzaamheid), worden steeds hoger. Daardoor wordt de benodigde investering steeds groter, waardoor kleinschalige huisvesting niet meer haalbaar is.

6 De aanpak voor het vervolg

Mijn gesprekspartners hadden veel aandacht voor en ideeën over het vervolg. Onderstaand worden zij beschreven:

6.1 Visie op het proces

- Het is geen optie om niets te doen; iedereen wil van dit probleem af.
- Eén gesprekspartner gaf aan dat verder niets doen mogelijk ook een oplossing is.
- De kunst is een paadje te vinden door alle belangen, issues en verhoudingen heen.
- De vraag is of de Bodengraafse gemeenschap wel klaar is voor deze opgave.
 - Het proces moet rechtvaardig zijn.
 - We hebben een open discussie over het probleem en de oplossing nodig.
 - Hoeveel inspraak is daarbij nodig?
 - Elke gemeenschap (binnen de gemeente) is anders.
- Eén gesprekspartner waarschuwde voor transparantie: wees voorzichtig met naar buiten treden, ook met het verslag van deze inventarisatie. De vlam kan gemakkelijk weer in de pan slaan.
- We hebben behoefte aan realistische, breedgedragen kaders. Deze kaders moeten wel ruim genoeg zijn, anders kunnen we nooit wat doen.
- De basis moet op orde zijn. We moeten factbased werken; aantallen, betrokken partners, overlast, criminaliteit, omstandigheden, belangenkaart, woningvoorraad i.c.m. bestemming en daadwerkelijk gebruik.
- De volgorde van werken zou moeten zijn:
 - eerst het probleem boven water,
 - dan kaders stellen,
 - daarna pas met oplossingen komen.

6.2 Rollen en samenwerking

6.2.1 De gemeente

- De gemeente staat voor de uitdaging:
 - zichzelf serieus te nemen
 - heldere rollen met taken, verantwoordelijkheden en bevoegdheden benoemen, inclusief accountmanagement;
 - een stevige speler te worden;
 - zich bewust te worden van welke rechten en plichten die gemeentelijke organen hebben (gemeenteraad versus college van B en W);
 - ervoor te zorgen dat ieder zich aan zijn rol houdt;
 - zich aan de afspraken houden, met de rug recht.
- Zorg voor duidelijke taakafbakening tussen wethouders in plaats van 'collegiaal bestuur'. Kies en wees duidelijk.
- Binnen B en W dient de burgemeester verantwoordelijk te zijn voor dit dossier:
 - Het dossier komt voort uit Openbare Orde.
 - Drie wethouders werkt niet, omdat daarmee niet duidelijk is van wie het dossier is.
- De gemeente moet vanuit haar bestuurlijke rol boven op het proces zitten.

- vooral faciliteren.
- Er zal altijd weerstand zijn tegen het huisvesten van arbeidsmigranten, ongeacht de locatie. B en W zal bereid moeten zijn om deze weerstand op te vangen.

6.2.2 Ondernemers

- Wat doen ondernemers intussen? Zij hebben harde belangen om huisvesting te vergroten.
- De voormalige initiatiefnemers
 - zijn aan het investeren in productielocaties verder weg;
 - doen nu geen pogingen meer om huisvesting in/rond Bodegraven te realiseren;
 - willen eventueel wel betrokken zijn bij een echt goed initiatief, dat kan rekenen op breed draagvlak.

6.2.3 Samenwerking

- Werk samen met Woerden, Alphen aan de Rijn en Gouda.
- Samenwerking met de regio zal leiden tot vertraging. Alphen aan de Rijn en Gouda zitten anders in het dossier. Zij zijn minder actiebereid.
- Laat initiatiefnemers zelf de kar trekken.
- Bij de ontwikkeling van nieuwe plannen dienen partners 'elkaar vast te houden'.
- Zorg voor een transparant & open proces, gericht op het realiseren van vertrouwen.
- Tussen alle betrokken partijen:
 - investeerder, beheerder, uitzenders, werkgevers, gemeente, bewoners, arbeidsmigranten.
 - bijvoorbeeld in de vorm van een klankbordgroep;
 - bijvoorbeeld in de vorm van een convenant waarin afspraken worden gemaakt over alle aspecten het dossier.
- De gemeente heeft een belangrijke rol:
 - duiden van de urgentie en hoe problemen in complexiteit met elkaar verweven zijn;
 - legitimatie geven aan het proces om tot huisvesting te komen;
 - bestrijden van neveneffecten (waaronder waterbedeffect, overlast) en aanpalend beleid.
- Ondernemers willen als collectief erbij betrokken worden.
- Uitzenders willen betrokken worden bij de huisvestingsproblematiek.
- De betrokkenheid bij/verantwoordelijkheid van ondernemers bij het dorp moet vergroot worden.
- Er zijn potentiële nieuwe initiatiefnemers die bereid zijn een inspanningsverplichting af te geven om alleen mensen te huisvesten die lokaal werkzaam zijn. Dat moet dan in samenwerking met handhaving vanuit de gemeente.

6.2.4 Participatie

- Ga in de breedte het gesprek met elkaar aan over de toekomst van Bodegraven en hoe we verloedering kunnen tegengaan.
- In de participatie moeten we ervoor zorgen dat iedereen gehoord wordt.
 - Het kan niet zo zijn dat alleen de elite die mondig is en zich kan organiseren gehoord wordt.
 - Alle doelgroepen mogen ergens wonen.

- Zet een goed participatief proces op waarbij partijen (ook/just bedrijven en bewoners) met elkaar in gesprek komen.
 - Bevraag elkaar. Heb daarbij geen verborgen agenda.
 - Maak samen een plan.
 - Wees Stoer!
- Maak gebruik van de creativiteit/kennis/ervaring van de inwoners en het bedrijfsleven.
- De vraag speelt of mensen die zich nu opgeven niet kritisch tegenover het onderwerp staan.
- Kunnen we het inwonerspanel erbij betrekken?
- Er zijn goede voorbeelden van geslaagde bewonersparticipatie, zoals onder meer:
 - een plan van EnergieCoöperatie Bodegraven dat in cocreatie met bewoners tot stand is gekomen;
 - hoe de opvang van vluchtelingen circa 4 jaar geleden is gegaan:
 - Toen is goed overlegd met bewoners, waarbij alle kernen waren betrokken.
 - Toen is uiteindelijk kleinschalige opvang gerealiseerd, verdeeld over de hele gemeente.
 - Het dorp Waarder heeft een werkgroep rond vreemdelingen gehad.
 - Wellicht dat er iets dergelijks m.b.t. arbeidsmigranten kan ontstaan?
- Zorg ervoor dat heel Bodegraven-Reeuwijk op laagdrempelige wijze kan meepraten. Nodig breed uit, maar verzorg de bijeenkomsten kleinschalig.
- Zorg ervoor dat iedereen kan meepraten (alle zeven de kernen).
- Betrokken bewoners willen samen werken aan een oplossing.
- Gemeente zou eens een discussieavond moeten organiseren.
- Iedereen praat over elkaar. Ga professioneel om elkaar. Neem elkaar serieus! Praat met elkaar.

Er worden ook risico's genoemd van participatie:

- De dialoog met stakeholders is belangrijk, maar er moet op een gegeven moment wel een oplossing komen.
- Welke oplossing de gemeente ook kiest, ze kan het nooit goed doen.
 - Geen enkele kern werkt mee.
 - Nu hebben bewoners geleerd dat voldoende verzet leidt tot intrekken van de plannen.

Meerdere mensen wijzen erop dat er een verschil is tussen gehoord worden en je zin krijgen.

6.2.5 De huidige uitzenders & huisvesters actief in het centrum

- We moeten ook de eigenaren van de panden en de huisvesters erbij betrekken.
- Bij het oplossen van de problematiek in het centrum van Bodegraven-Reeuwijk is niet veel te verwachten van de huidige eigenaren, gezien het tegenstrijdige belang.
- Zij gaan er altijd op achteruit.
- Zij kunnen niet meekomen in kwaliteit.
- Huidige investeringen zijn afgeschreven.
- Zij zien toetreders als nieuwe concurrentie.
- Nieuwe investeringen zijn daarmee altijd duurder.

6.2.6 Verhoudingen tussen partijen

- De verhoudingen tussen alle partijen moeten worden genormaliseerd.
- De gemeente staat voor de uitdaging te leren hoe om te gaan met burgerinitiatieven/ participatie/wijkteams.
- Er zijn allerlei banden tussen de partijen die betrokken waren bij de oude oplossing. Hoe gaan we om met deze informele relaties versus de formele besluitvormingsstructuur binnen de gemeente?
- Uitzender en voormalige initiatiefnemers willen af van het slechte imago.
- Laten we de energie gebruiken om naast elkaar te komen staan in plaats van tegenover elkaar te staan.

6.3 Timing

- Hebben we het momentum niet verloren?
- We moeten snel de problemen in het centrum oplossen en vervolgens de tijd nemen om te bepalen wat er daarna moet gebeuren.
- Dit vergt een lange adem in verband met het politiek-bestuurlijke proces en de participatie: ontwikkeling vergt 1 à 2 jaar.
- Nieuwe huisvesting in bestaande huisvesting kan snel gerealiseerd worden. Wijzigen van een bestemmingsplan duurt 8 weken en is 4 weken daarna onherroepelijk.
- De timing komt nu ongelukkig. Vinden van de oplossing gaat vast enige jaren duren. Er zijn tegen die tijd weer verkiezingen.
- Deze raadsperiode moet er iets gebeuren. Of we moeten vaststellen dat de raad onmachtig is.

6.4 Onderdelen van het proces

6.4.1 Per direct handhaven in het centrum

- Op ontoelaatbare situaties/misstanden moet per direct worden gehandhaafd, ook als er geen alternatieve huisvesting beschikbaar is:
 - Dit heeft direct effect.
 - Pak de louche pandjesbazen aan.
 - Begin bij het laaghangend fruit; toeristenbelasting (en koop met de inkomsten uit toeristenbelasting de handhaving in).

6.4.2 Geef de raad de ruimte om zich een mening te vormen

- Er is geen fatsoenlijke discussie in de raad geweest.
- Gebruik het BOB-model (Beeldvorming, Oordeelsvorming, Besluitvorming) om tot een gedragen keuze te komen.
- De burgerparticipatie en politieke besluitvorming moeten parallel lopen, zodat we elkaar kunnen vasthouden en de afstand tussen burger en politiek klein houden.

6.4.3 Aparte aanpak voor jongeren en spoedzoekers

- De huisvesting van spoedzoekers en jongeren moet prioriteit hebben en in een aparte aanpak behandeld worden.
 - Parallel kan er aan de migrantenhuisvesting worden gewerkt.
 - Deze dossiers moeten niet van elkaar afhankelijk worden gemaakt.

- Doordat de huisvesting van arbeidsmigranten nu vastloopt, loopt ook de huisvesting van spoedzoekers en jongeren vast.

6.4.4 Pak het centrum aan

Het centrumvraagstuk vergt snel een oplossing.

6.4.4.1 Realiseer een gemeenschappelijk beeld van de omvang van het probleem

De omvang van 'het probleem' (in het centrum/met de huisvesting van arbeidsmigranten) moet duidelijk worden.

6.4.5 Realiseer een alternatief voor het centrum

- Begin met het realiseren van een goed alternatief voor de huisvesting van arbeidsmigranten in het centrum.
- Realiseer daartoe nieuwe huisvesting voor 200 mensen en geef deze gericht uit.
- Politiek moet leiderschap tonen en een locatie aanwijzen.

6.4.5.1 Verbeter de handhavingsmogelijkheden

- Er moeten fatsoenlijke verordeningen komen om überhaupt te kunnen handhaven.
- We moeten aan de voorkant zaken strakker regelen:
 - daartoe heel heldere regels stellen;
 - onder meer de verplichting tot het bijhouden van een nachtreger;
 - zorgen dat we de regels werkend krijgen.
- De gemeente moet zich een hands-on-mentaliteit aanmeten.
- Versterk de handhaving met een combinatie van handhaving en verleiden:
 - Zet hiervoor een stevige boa in, die 1) Pools/Russisch spreekt en 2) een soort opbouwwerker is.
 - Zorg voor samenwerking met meerdere uitzenders en huisvesters, zodat je arbeidsmigranten een alternatief kunt bieden voor wonen én werken.
- Ga vervolgens stevig handhaven bij werkgevers, uitzenders en huisvesters.
 - Handhaaf op bestemmingsplan, bouwbesluit, brandveiligheid en toeristenbelasting.
- Daarmee vernietig je de businesscase van de foute bedrijven in het centrum en laat je hen geen keuze dan te verkopen.
- Het probleem lost zich dan vanzelf op.

6.4.5.2 Bouw aan een visie & oplossing voor de lange termijn

- Ga pas daarna met grotere plannen aan de slag.
- Realiseer een meerjareavisie voor economische/ruimtelijke ontwikkeling;
 - In samenwerking met de regio
- Maak nuchter, eenvoudig, logisch beleid en ga daarvoor staan.
 - We zouden heel bewust andere keuzes moeten maken en daarbij lef hebben.
 - In het bewustzijn dat de gemeente grote schulden heeft.
- Planvorming zou transparant moeten zijn op basis van een concept waar iedereen enthousiast van wordt.
- Ontwikkel plannen waarvan nagenoeg zeker is dat ze werken.

6.4.6 Keuze voor locatie(s)

- Op basis van dat plan dient locatiekeuze mogelijk te worden.
- Pas in laatste instantie moeten we ons bezighouden met de vraag welke locatie geschikt zou zijn.
- Praat pas over locaties als deze 'communiceerbaar' zijn, dat wil zeggen als formele procedures/plannen daarom vragen. Eerder leidt tot onrust.
- Babysteps: als we eerst één goede locatie realiseren die past binnen de kaders, zal daarmee het draagvlak voor de volgende locaties volgen.

6.5 Onderdelen van de oplossing

Wet- en regelgeving moeten niet worden opgerekt.

6.5.1 Geef arbeidsmigranten een thuis in Bodegraven-Reeuwijk

- Laten we ervoor zorgen dat de arbeidsmigranten zich hier fijn, welkom en thuis voelen.
- Zet vanuit welzijn capaciteit in om de arbeidsmigranten te ondersteunen met betrekking tot wonen, welzijn, zorg.
- Eerst (voorafgaand aan de keuze van een locatie) moeten we de sociale infrastructuur op orde krijgen:
 - wederzijds de taal & cultuur kennen;
 - beheer & handhaving;
 - aanspreken van wangedrag;
 - ervoor zorgen dat arbeidsmigranten zich welkom voelen.
- De kerk kan een echte rol spelen in de sociale infrastructuur:
 - Arbeidsmigranten zijn vooral katholiek. Bodegraven is protestant.
 - Diensten in de eigen taal.

6.5.2 Maak de huisvesting sociaal-maatschappelijk

- Er is een duidelijk belang om wonen en werken te scheiden.
- Differentieer in het bedienen van de diverse groepen arbeidsmigranten: alleenstaand, stelletjes, gezinnen en short/mid en long stay.
- Het is van levensbelang dat het eigendom van huisvesting niet in één hand is. Dat voorkomt sturen op rendement.
- Er is een 'infrastructuur' nodig die de huisvesting van arbeidsmigranten op zich neemt:
 - met mandaat van de gemeente;
 - met onafhankelijke begeleiding, door iemand met een rechte rug;
 - brede vertegenwoordiging uit de samenleving;
 - Poolse mensen zelf (die Nederlands spreken);
 - werkgevers;
 - werknemers;
 - uitzenders;
- De gemeente moet kaders stellen (openbare orde, ruimtelijke ordening) en faciliteren.
- Breng huisvesting van arbeidsmigranten onder in een coöperatieve vereniging, waar lidbedrijven door middel van lidmaatschap plekken kunnen inkopen voor de huisvesting van hun eigen personeel.

6.5.3 Herontwikkeling van het centrum

- Vang leegstand in het centrum op door huisvesting te realiseren voor de grotere doelgroep van senioren met huizen van 70 m² tot 90 m².
- Zorg voor voldoende parkeergelegenheid.

6.5.4 Voorkomen van speculatie

- Voorkom speculatie op vastgoed door middel van de Huisvestingsverordening.
- Neem daarin op de verplichting tot zelfbewoning voor de eerste drie jaar.

6.5.5 Zoeklocaties

- Het aantal locaties in Bodegraven-Reeuwijk is schaars met betrekking tot permanente oplossingen.
- De streep door de Grote Wetering is wel heel rigoureuus geweest. Zijn er wel andere locaties?
- Als we huisvesting willen verbeteren, zullen we waarschijnlijk voor een grootschalige oplossing moeten kiezen.
- Er zijn in de gemeente/regio voldoende kansen. Een korte inventarisatie zal leiden tot 5 tot 10 goede locaties.
- De beste plek voor de huisvesting van arbeidsmigranten is
 - in de periferie van wonen/werken/recreëren;
 - goed te ontsluiten;
 - een H- of U-vormig gebouw.
- Er zijn wel veel kansen voor perioden tot 10 jaar:
 - gemeentebreed;
 - leegstand in de agrarische sector.
- Ontwikkel stap voor stap locaties voor maximaal 15 jaar. Daarna is de arbeidsmarkt & huisvestingsmarkt sterk veranderd.
- De A/C driehoek zou potentieel een oplossing voor een hotel/campus kunnen zijn.
 - Daar zitten de arbeidsmigranten 'niemand in de weg'.
 - Vraag is of deze plek vanuit sociaal perspectief wenselijk is: ze ligt ver weg van alles.

7 Opdracht & aanpak

7.1 Opdracht

Naar aanleiding van de raadsmotie 'Procesvoorstel Huisvesting Arbeidsmigranten' van 27 maart 2019 heeft het college van burgemeester en wethouders besloten de volgende opdracht en het mandaat te geven aan een externe, onafhankelijke procesbegeleider met de volgende bouwstenen:

- interactieve bijeenkomsten organiseren over de huisvesting van arbeidsmigranten met alle betrokken partijen die zich hiertoe hebben aangemeld of gaan aanmelden, of die belang hebben bij of een bijdrage (kunnen) leveren aan deze huisvesting;
- oplossingsrichtingen en kaders formuleren gericht op een integrale, realistische aanpak van de huisvesting van arbeidsmigranten;
- de opbrengst van de bijeenkomsten, de oplossingsrichtingen en kaders presenteren aan college en gemeenteraad en daarbij een voorstel doen voor het vervolgproces;
- vóór de zomer van 2019 een voorstel en planning presenteren voor de interactieve bijeenkomsten en de overige stappen om te komen tot oplossingsrichtingen en kaders.

Na een selectieprocedure en eerste intakes is de opdracht uiteindelijk gestart in oktober 2019. In de offerte is aangegeven dat de verwachte doorlooptijd van het project 6 tot 9 maanden zal zijn.

7.2 Aanpak

Met B en W ben ik de volgende aanpak overeengekomen.

Stap 1 - Voorbereiden - waarin ik me in het dossier verdiep en gesprekken met de diverse stakeholders voorbereid.

Stap 2 - Individuele gesprekken - waarin ik gesprekken voer met alle geïdentificeerde relevante stakeholders. Doel van deze stap is: de belangen en positie van alle stakeholders kennen en doorgronden. In deze gesprekken worden in detail het dossier, issues, belangen, posities en het proces van deze opdracht besproken. Deze gesprekken zijn vertrouwelijk.

Het 'Rapport van bevindingen' dat je nu leest is het resultaat van deze stap.

Stap 3 - Verdiepen - waarin ik partijen bijeenbreng om indien mogelijk een gemeenschappelijke 'waarheid' op het dossier te realiseren.

Resultaten van deze fase zijn:

- een gelijkwaardig kennisniveau bij alle stakeholders op basis van transparant verzamelde, gedeelde en besproken informatie over alle aspecten van het dossier (issues, belangen, posities);
- een basisvertrouwen tussen stakeholders als basis voor toekomstige samenwerking op dit dossier;
- een gemeenschappelijke 'waarheid' over het dossier.

Stap 4 - Contouren van mogelijke oplossingsrichtingen - waarin ik samen met de betrokken stakeholders de contouren schets van diverse mogelijke kaders en oplossingsrichtingen. Stakeholders ontwikkelen met elkaar een onbekend aantal oplossingsrichtingen. In deze fase zijn alle oplossingsrichtingen mogelijk. Haalbaarheid is nog geen onderdeel van de discussie; inspiratie en betrokkenheid vormen de kern. Elke oplossingsrichting wordt uitgewerkt tot een concept, waarbij wordt aangegeven hoe issues worden opgelost, rekening houdend met de belangen van alle betrokken stakeholders.

Stap 5 - Haalbaarheid, kaders & vervolg - waarin de betrokken stakeholders samen met mij de haalbaarheid en kaders vaststellen van de in de vorige fase genoemde oplossingsrichtingen. Van de haalbare oplossingsrichtingen worden de kaders bepaald. Samen met de stakeholders ontwerp ik een vervolgproces. Het geheel van kaders, oplossingen en advies over het vervolgproces worden aan college en raad gepresenteerd. De opdracht wordt afgerond en geëvalueerd.

8 Gesprekspartners

In stap 2, zoals hierboven beschreven, heb ik met de volgende partijen en personen gesproken:

1. Alle fracties van de gemeenteraad, in individuele gesprekken;
2. De wethouders Dirk-Jan Knol, Inge Nieuwenhuizen en Jan Leendert van den Heuvel;
3. Christiaan van der Kamp, burgemeester;
4. Johan de Jager, gemeentesecretaris;
5. Diverse ambtenaren van de gemeente Bodegraven-Reeuwijk;
6. Wijkteam Zuid: Levi Hogendoorn, Rini Hampel, Marcel Bosch, Jan Schouten en Alfons Steeger;
7. 13 mensen uit de Poolse gemeenschap in één bijeenkomst;
8. 15 inwoners uit Bodegraven-Reeuwijk in één bijeenkomst. Dit betreft: Rob Sevenstern, Tessa de Haas, Jaap Verhorst, Dave Gerritsen, Jan Schouten, Edwin Vergeer, Rina Hampel, Yvonne van Oost, Willy van IJk, Wilco Plasmeijer, Roy Rietveld, Marco de Vrij, Marcel Bosch, Jan-Willem Both en Esther Noordergraaf;
9. Arjan van Beijnum, inwoner;
10. Sklep Ilonka, Agata Morska, (eigenaar);
11. Makelaarskantoor Drieman, Ad Lugthart (eigenaar);
12. Groenland Kip, Edward Windhorst (CEO);
13. B&V techniek, Martijn Verwoerd (CEO);
14. Quality Uitzendbureau, Kjeld Hartevelde (directeur);
15. BIRE Real Estate, Klaas Jonathan Bals (partner);
16. Stay Solutions, Sjoerd Pijpers (CEO) en Ruud van Dijk (adviseur);
17. Homeflex, Bert Verheij (CEO) en Willem Weggeman (directeur);
18. VEPO Cheese, Ed Brouwer (CEO);
19. Raad voor Handel, Industrie en Dienstverlening, Arjan Griffioen (voorzitter);
20. Ondernemers Platform Bodegraven-Reeuwijk, Jan Oostveen (voorzitter);
21. Ondernemers Centrum Bodegraven, Peter Domburg (voorzitter);
22. Vakbond FNV, Erik Pentenga (bestuurder flex);
23. Gemeente Westland, Anna Jansen en Patrick Meijer, (beleidsmedewerkers huisvesting);
24. Provincie Zuid-Holland, Marie José Fles (programmamanager huisvesting arbeidsmigranten en Emmy Schenk-van Roon, (Beleidsmedewerker Arbeidsmigratie).

Door diverse omstandigheden (o.a. ziekte) is het niet gelukt een gesprek te voeren met:

1. kort telefonisch gesproken: Matthieu Zijerveld;
2. Uitzendbureau Level One, onderdeel van Flex Group, Eduard Cranen;
3. Uitzendbureau Direct Baan, Jan van Os jr.

Vanzelfsprekend kunnen zij in het vervolg alsnog hun inbreng geven.